

Bog anmeldelser

Søværnet under den kolde krig.
Politik, strategi og taktik.

Af *Peter Bogason*.

Udgivet februar 2016 på Snorres forlag. 316 sider rigt illustreret. 300 kr.

Professor emeritus Peter Bogason (f.1947) har en lang og alsidig akademisk karriere bag sig og er så vidt vides fortsat aktiv i diverse sammenhænge. I sin ungdom var han artillerisergent i søværnet (1966-69) og havde i begyndelsen af 1970'erne en fortsat, løsere tilknytning til søværnet. Den indsigt i sømilitære forhold, som han dengang erhvervede sig, fornægter sig ikke i denne bog.

Det er en stor og ambitiøs opgave, som professor Bogason har påtaget sig ved på omkring 300 sider at behandle søværnets udvikling og rolle fra de første år efter Anden Verdenskrig til afslutningen af den kolde krig i 1989. Som han selv anfører i forordet, er der ikke hidtil set en samlet fremstilling af denne for vort forsvar og herunder søværnet så usædvanlig udfordrende historiske periode. Det var i en tid, hvor den herskende neutralitetspolitik blev forladt, og dansk forsvar skulle finde sig en position og rolle som alliancepartner i NATO – efter at have oplevet den tyske besættelse af landet, og den næsten totale udslettelse af

Danmarks geostrategiske beliggenhed overordnet inddelt i afgrænsede tidsperioder. 1945-49, 1949-54, 1955-61, 1962-76 og 1976 -89. Disse perioder er valgte, idet markante politisk/strategiske eller militære strategiske/taktiske nybrud giver anledning til en drejning i udviklingen. Forfatteren beskriver omhyggeligt de udfordringer, som datidens politiske og militære ledere stod over for, og det lykkes ham samtidig at beskrive, hvordan ikke bare den politiske, men også den teknologiske udvikling gav anledning til nye strategier og ikke mindst søtaktik.

For nu at nævne nogle af de hovedtræk, som forfatteren belyser, kan nævnes, at fra 1945-49 er det de første famlende forsøg på at ryste besættelsen af sig og vanskelighederne ved at tage bestik af fremtidens mulige trusler. For søværnet især hvordan man skulle opbygge en ny flåde. I 1949 blev Danmark fra begyndelsen medlem af det nyetablerede NATO, og i årene efter var konfrontationen med Sovjetunionen og søværnets indpasning i alliancen i fokus. Fra 1955 var det strategien Massiv Gengældelse, Vestysklands optagelse i NATO og dermed koordinering mellem danske og vesttyske flådestyrker og Warszawaagtens oprettelse mv., der satte dagsordenen. Og fra 1962 gælder det Cubakrisen, Enhedskommandoens oprettelse, den nye strategi Flexible

Response og i midten af perioden *detenten*, afspændingen, samt på det taktiske område de væsentlige teknologiske fremskridt, bl.a. misiler. Fra 1976 og til afslutningen af den kolde krig var fokus på den begyndende svækkelse og endelige sammenbrud af Warszawaagten samt ikke mindst en væsentlig teknologisk udvikling i den danske flåde. F.eks. blev både sø- og luftmålsmissiler indført i søværnet, og dette sammen med elektronisk krigsførelse og integrerede kommando-, kontrol- og kommunikationssystemer, både på taktisk og operativt niveau, medførte et ikke ringe kvalitativt løft i sømilitær kapacitet.

Det vil føre alt for vidt her at referere bogens mange aspekter og disses indbyrdes sammenhæng, men i de velafbalancerede kapitler, som hver for sig afsluttes med en meget oversigtlig sammenfatning, kommer forfatteren hele vejen rundt om emnerne og fremhæver på glimrende vis de sammenhænge, som giver anledning til nye overvejelser og tiltag. Oven i købet gør forfatteren af og til nogle afstikkere til Warszawaagtens strategiske og sømilitære taktikker, hvilket fint komplementerer beskrivelsen af den tilsvarende udvikling i Danmark og NATO.

Bogen er en guldgrube af oplysninger, hvoraf ikke så få stammer fra klassificerede dokumenter, som angiveligt er

"i uddrag afklassificeret til brug for denne fremstilling". Det kan nok give lidt i denne anmelder og andre søofficerer, som har været med under en del af den kolde krig, ved at se tidligere højtclassificerede oplysninger frejdigt gengivet i en helt uklassificeret fremstilling! Men nu er det meste jo alligevel historie.

Bogenharen meget høj detaljeringsgrad for alle tre dele, og dette gør samtidig bogen til en meget anvendelig opslagsbog. I mangel af en stikordsliste kan man med stor fordel anvende den meget udbyggede indholdsfortegnelse, hvis man søger konkrete oplysninger. Det skal dog ikke undlades at bemærke, at der af og til forekommer en efter denne anmelders opfattelse unødvendig detaljeret gennemgang af forskellige forhold. F.eks. er mange militære øvelser beskrevet med angivelse af konkrete klokkeslæt. Som læser bliver man i disse passager let lidt overbebyrdet, og undertiden er læsevenligheden og oversigtigheden i fare.

Forfatteren anfører i kapitel 1 i forbindelse med NATO og Danmarks sømilitære beliggenhed, at fremstillingen ikke behandler de nordatlantiske forhold, herunder USA's militære interesser i Grønland. Dette er forståeligt nok, idet behandling heraf med samme detaljeringsgrad nok ville ende med, at bogen ville blive meget længere og få svært ved at bevare den indre

sammenhæng. Alligevel kan det vel med nogen ret beklages, at der ikke er ofret blot en side eller to på specielt Grønlands rolle, både i lyset af de nationale amerikanske interesser, men også NATO-samarbejdet. Fra især amerikansk side udgør det grønlandske område en stor del af den strategiske interesse for Danmark, og dette kan vel ikke udelukkes at have haft afsmittende virkning på de politiske forsvarsforhandlinger – bilateralt og i alliancesammenhæng. Søværnet var til stede i Nordatlanten i hele perioden – i begrænset omfang, ganske vist – men trods alt til stede og havde nogle vigtige opgaver. En ikke uvæsentlig del af søværnets knappe ressourcer blev anvendt i Nordatlanten.

Kildeoversigten er intet mindre end imponerende. Hertil kommer, at en lang række tidligere officerer og andre har bidraget på forskellig vis. Det kan dog undre, at når klassificerede dokumenter fra NATOs Military Committee (MC) og f.eks. Concept of Maritime Operations (CONMAROPS) samt de nationale Flag Officer Denmark's Naval Emergency Operating Instructions (FOD NEMOI) og på taktisk plan Commander Task Group 420.5 Fighting Instructions (FI) nævnes og behandles udførligt, er Forsvarskommandoens direktiv *Forsvarskoncepten* (1983, revideret i 1995) udeladt eller overset. Detskal dog være ham tilgivet. Forsvarskoncepten

er det nærmeste, man kommer på en national, værnssfælles doktrin for forsvaret af Danmark – naturligvis i rammen af samarbejdet med vore allierede. Denne anmelder erindrer, at Forsvarskoncepten havde en central rolle i den operativt/taktiske doktrinudvikling i 1980'erne og årene derefter og kunne måske derfor godt have haft en plads i denne fremstilling. Det tilsvarende gør sig gældende for de ligeledes klassificerede NATOs Rules of Engagement (ROE), som datidens skibsschefer i søværnet med sikkerhed vil skrive under på var af afgørende betydning for, at en spændt situation ikke udviklede sig til (uønsket) åben konflikt. Det var nærmest eksamensstof for skibsschefer. Men forfatteren påpeger selv, at "der er meget mere i arkiverne, og der findes sikkert kilder, som forfatteren ikke har opdaget eller nået at inddrage, bl.a. i Udenrigsministeriet."

I konklusionen stiller forfatteren spørgsmålet: "Nyttede det?" Hans egen konklusion er ja. Det nyttede, idet dansk forsvar i rammen af samarbejdet med vore allierede i NATO byggede overordnet på afskrækkelse, og den virkede! NATO blev stærkere med tiden, ikke mindst på grund af overlegen teknologi, og Warszawaopgaven blev svækket, specielt gennem 1980'erne, hvor materiellet i vidt omfang var udslett. Man kan vel sige, at den indledningsvis

fordel, som Warszawaopgaven havde i kraft af kvantitet blev udhulet af udslett materiel og Vestens stigende teknologiske overlegenhed. For Danmarks vedkommende konkluderer forfatteren, at "militært var Danmark meget afhængig af, at der blev tilført NATO-forstærkninger til lands og i luften i tide, og at Søværnet tilsvarende skulle have tid til at udføre den nødvendige minering. For Søværnets vedkommende var der en art dobbelthed i udviklingen. På den ene side blev Søværnet teknologisk bedre udrustet med årene, man fik et stærkt missilsystem og et meget kapabelt elektronisk informations- og styringssystem. Man havde et godt samarbejde med Bundesmarine og dens flyvevåben. På den anden side var minesystemerne udslett i slutningen af 1980'erne, og minestrygningskapaciteten meget ringe. 2 af 4 ubåde var ikke af nogen krigsmæssig værdi, 6 FPB var udslett og uden elektronisk ildledning til artilleriet. Der var ikke kapacitet til at sikre NATO-troppetilførsel ad søvejen. Og det var et åbent spørgsmål, om der var tilstrækkelig luftbeskyttelse."

Professor Bogasons meget velskrevne og informative bog er uden tvivl en milepæl i dansk sømilitær historisk skrivning.

Lars Rosendahl Christophersen
Kommandør (pens.)